

Emlékezés Marton Gézára (1880-1957), a római jog európai hírű művelőjére

Remembering Géza Marton (1880-1957), the Roman Law Scholar of European Reputation

Marton Géza, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, 1880. március 9-én született Lovasberényben és hetven évvel ezelőtt, 1957. december 27-én hunyt el Budapesten. Marton Géza a római jog és a polgári jog nemzetközileg is elismert, kiemelkedő művelője volt. A Magyar Tudományos Akadémia 1939-ben választotta levelező tagjává. "A római jog mai értéke" című székfoglalóját a Magyar Tudományos Akadémián 1942. április 13-án tartotta. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem honoris causa doktorrá avatta. 1957-ben, halála évében pedig Kossuth-díjat kapott.

Édesapja, Marton Sándor református rektor-tanító volt Lovasberényben. Egyik, fiatalabb bátyja, Marton Lajos (1870-1935) az Újszövetség (Testamentum Novum) rendes tanára volt a budapesti Református Teológiai Akadémián, miután Budapesten, Utrechtben és Marburgban folytatott teológiai tanulmányokat.

Marton Géza középiskolai tanulmányait Nagykőrösön, a református gimnáziumban végezte, ott is érettségizett. 1898-ban kezdte meg jogi tanulmányait a budapesti Királyi Tudományegyetemen. Jogi doktori oklevelet 1903-ban szerzett. Az 1904/1905. évi tanév második szemeszterében Párizsban folytatott jogi tanulmányokat. A Sorbonne-on elvégezte a Cours de droit Romain-t. Párizsban a kitűnő romanista – aki egyúttal a grecisztika nemzetközileg is elismert tekintélyének is számított – Paul Frédéric Girard (1952-1922) tudományos munkássága volt rá döntő hatással. Marton, aki 1902-től ügyvédjelöltként is működött, 1907-ben tett ügyvédi vizsgát Budapesten. 1908-ban Berliben, 1910-ben pedig ismét Párizsban folytatott kutatómunkát.

Jeles tanára, Szászy-Schwarz Gusztáv (1859-1920) ajánlása alapján Marton Gézát 1907 augusztusában kinevezték a máramarosszigeti jogakadémia római jogi tanárának. 1911-ben a budapesti tudományegyetemen szerzett magántanári képesítést. Magántanári értekezésének címe "A furtum, mint delictum privatum" volt. Említést érdemel, hogy bírálója a jeles romanista, Szentmiklósi (Kajuch) Márton (1866-1932) volt. 1918 januárjától lett a kecskeméti református jogakadémián a római jog nyilvános rendes tanára. 1921 és 1937 között a debreceni Tisza István Tudományegyetem római jogász professzora. Említést érdemel, hogy Marton Gézát 1925 januárjában a debreceni Kar kezdeményezésére az államfő kinevezte a kereskedelmi- és váltójog nyilvános rendes egyetemi tanárává. Ebben döntő szerepet játszott az, hogy Debrecenben a Kereskedelmi- és Váltójogi Tanszék 1922 óta betöltetlen volt.

Marton Géza 1937-től 1957-ig a budapesti Tudományegyetem (1951-ig Pázmány Péter Tudományegyetem, azt követően Eötvös Loránd Tudományegyetem) római jog tanára volt.

Az alapvetően romanista Marton Géza tudományos munkásságát röviden áttekintve, kiemelendőnek és lényegesnek tartjuk, hogy nézete szerint a ius gentium nem tekinthető "tételes jognak" (ius positivum) a római jogtudósok (iurisperiti, iurisconsulti) felfogásában. A ius gentium sokkal inkább jogelvek összessége, mely a naturalis ratió nyugszik és minden "művelt" népnél megtalálható. Klasszikusnak számító, számos kiadást megért, többször átdolgozott, kiegészített és javított tankönyvében így ír: "A ius gentium tehát nem valami valóságos, élő pozitív jog volt, csupán mesterséges absztrakciója azoknak a jogelveknek, amelyek nemzeti korlátoktól függetlenül, formaságoktól mentesen, a praktikus életfelfogás és az áruforgalom követelményeinek megfelelően egyformán érvényt követelnek maguknak." A

ius gentium ugyanakkor része a római jognak. Ennek bizonyítékai a ius gentium szerinti tulajdonszerzési módok és az in iure cessio. A ius gentiumon alapul a szerződő felek (partes contrahentes) pusztá megállapodásán (consensus) alapuló szerződés (contractus). Ugyancsak a ius gentiumra épül a monogám házasság valamint a formaságokhoz (manus, patria potestas) kötött római matrimonium (nuptiae). Marton véleménye szerint a ius gentium a praetor iurisdictiója révén vált a jogrendszer és a joggyakorlat integráns részévé.

Marton Géza kiemelkedő érdeme a polgári jogi felelősség egységesítése, azaz monista koncepciójának kidolgozása. Megalapozatlannak tartva az objektív és a szubjektív felelősségi alap dualizmusát az objektív felelősség melletti prevencióra alapozta az egységes felelősségi elméletét. Az egységes felelősségi rendszer közös elvét az ún. hasznosság (“Utilitát”) alkotná. Ez azt jelentené, hogy a judikatúra a közösség, a társadalom érdekét venné döntően figyelembe. Az objektív felelősségi rendszert alapul véve a jogellenesen okozott vagyoni kárt (“dommage patrimonial”) meg kell téríteni abban az esetben, ha az megelőzhető lett volna. Ezt indokolja egyrészt a materiális igazság, másrészt a jogbiztonság. Marton kutatásai során tekintettel volt az interpolációs kutatómódszer legújabb eredményeire, anélkül, hogy az ún. Interpolationenjagd túlzásait elfogadta volna.

A kár (damnum) meghatározása komoly átgondolást igényel. Elegendő ebben a vonatkozásban utalni arra, hogy például a francia Code civil nem definiálja a kár fogalmát. Az angolszász jogban ismert “pure economic loss” terminus technicus magyar fordítása a “tisztán anyagi, pénzben kifejezhető kár” lehetne (“dommage purement financier”).

A károsodás kockázatát, terheit (onera) a saját érdekükben eljáróknak kell viselniük. A felelősség határa a vis maior. A vis maior (“erőhatalom”) nem korlátozódhat külső elháríthatatlan okra, hanem az nagyobb ún. belső erőhatalom, mint például a halál, is lehet. Marton hangsúlyozta, hogy a Kr. e. III. századból származó lex Aquilia nem kártérítési, hanem büntető törvény volt.

Marton Géza kutatásai a római jog és a polgári jog általános kérdései mellett érintették a büntetőjog és a deliktuális felelősség kérdését is. A kártérítéssel kapcsolatos kutatásai nemzetközi viszonylatban is jelentősek, több munkája idegen nyelven, franciául és németül is megjelent. Munkatársa, szerzője volt továbbá a Szladits Károly által szerkesztett “Magyar magánjog” című gyűjteményes, több kötetes munkának is.

Sokat foglalkozott Marton Géza a hazai és nemzetközi jogászképzéssel, annak aktuális kérdéseivel és az oktatás általa szükségesnek vélt átfogó reformjával is. A magyar jogi felsőoktatás reformjával foglalkozó írásaiban tekintettel volt számos európai ország, így a belga, a francia, a német, az olasz, a spanyol és a svájci jogászképzésre és azok reformjára. Feltétlenül szükségesnek tartja a doktori cím megszerzése feltételeinek szigorítását. Elismeri egy alacsonyabb szintű jogi képzettség megszerzésének lehetőségét is. A római jog oktatásának súlyát a jogászképzésben elismerve, egyik professzorának, mesterének, Szász-Schwarz Gusztáv nézetét követve e diszciplína oktatását a felsőbb évfolyamokon tartja célszerűnek és kívánatosnak.

Említést érdemel még, hogy Marton Gézára a francia és a német jogi romanisztika és pandektisztika mellett Pauer Imre etikai előadásai is hatással voltak.

Marton Géza legfőbb tudományos érdeme a római jog és a modern magánjog eredményeinek egyfajta összekapcsolása, alkotó módon történő ötvözése. A római jog adta alapokra,

forrásokra, pontosabban azok elemzésére helyezte a civilisztika doktrínáját, felhasználva a jogösszehasonlítást, a jogösszehasonlító módszer eredményeit is.

Marton Géza jelentősebb munkái

- A furtum, mint delictum privatum. Római jogi tanulmány. Debrecen, 1911.
A nemzetközi jog jogágiságának kérdéséhez. Budapest, 1916.
A római magánjog elemeinek tankönyve: Intitúciók. Debrecen, 1922. (első kiadás). Ez a tankönyv Debrecenben hat kiadásban jelent meg (1922, 1925, 1928, 1937, 1943 és 1947). Budapesten ez a munka négy kiadást ért meg (1957, 1958, 1960 és 1963).
Felelősség custodiáért. Budapest, 1928.
Verschuldensprinzip – Verursachungsprinzip. München – Berlin - Leipzig, 1926.
Bonus paterfamilias. Kecskemét, 1931.
Veszélyes üzem. Polgári Jog. 1931. 147-161. és 242-255. old.
Az objektív felelősség elve a magánjogi törvénykönyv javaslatában. In: Magyar jogászegyleti értekezések és egyéb tanulmányok 1933. 53-84. old.
Büntetés és kártérítés. In: Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születése és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére. Budapest, 1933.
Objektív felelősség és jogbiztonság. Jogállam 1933 270-278. old.
Obligations de résultat et obligations de moyen. Revue trimestrielle de droit civil 1933. 499-543. old.
Les fondements de la responsabilité civile. Paris, 1938.
Kártérítés. In: Magyar magánjog III. (szerk. Szladits Károly). Budapest, 1941. 358-399. old.
Kártérítési kötelmek jogellenes magatartásból. In: Magyar magánjog IV. (szerk. Szladits Károly). Budapest, 1942. 781-942. old.
A klasszikus római felelősségi rendszer "elszubjektivizálódása". In: Emlékkönyv Szentpéteri Kun Béla hetvenedik születésnapjára. Debrecen 1946. 330-345. old.
Un essai de reconstruction du développement probable du système classique romain de responsabilité civile. Revue Internationale des Droits de l'Antiquité 3 (1949) 178. skk. old.
A polgári jogi felelősség. Budapest, 1992.

Hamza Gábor

egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

email: gabor.hamza@ajk.elte.hu

Válogatott irodalom

- Kornis Gyula: A római jog mai értéke – Marton Géza – Üdvözlő beszéd a M. T. Akadémián tartott székfoglalója alkalmából (1942. április 13-án – In: Kornis Gyula: Tudós fejek. Budapest, 1942. 49-51. old.
Szabó Imre: Marton Géza. Magyar Tudomány 1958. 133-135. old.
Kádár Miklós: Marton Géza 1880-1957. Felsőoktatási Szemle, 1958. 122-124. old.
S. Schipani: Responsabilità "ex lege Aquilia": criteri di imputazione e problemi della "culpa". Torino, 1969.
J. A. Crook: Lex Aquilia. Athenaeum 62 (1984) 67-77. old.
J. Herbots: Le "duty of care" et le dommage purement financier en droit comparé. Revue de droit international et de droit comparé 62 (1985) 7 skk. old.

- B. W. Fryer: Prototypical Causation in Roman Law. *Loyola Law Review* 34 (1988) 485-516. old.
- Hamza Gábor: A felelősség elemzése és az antik jogok. *Acta Fac. Pol.-iur. Univ. Scient. Budap. de Rol. Eötvös nom.* 31 (1989) 31-48. old.
- Zlinszky János: Marton Géza (1880-1957). *Magyar Jogtudósok I.* (Szerk. Hamza Gábor) Budapest, 1991. 97-104. old.
- Zlinszky János: Marton Géza: A polgári jogi felelősség. *Jogtudományi Közlöny* 47 (1992) 470-473. old.
- Csehi Zoltán: Marton Géza munkássága 1907-1934. In: Csehi Zoltán: *Diké kísértése. Magánjogi és kultúrtörténeti tanulmányok.* Budapest, 2005. 317-375. old.
- J. F. Gerkens: "Pure Economic Loss" en droit belge. In: *Rapports belges au congrès de l'Académie Internationale de droit comparé à Utrecht.* Bruxelles, 2006. 281 skk. old.
- Hamza Gábor: Gondolatok a felelősségről a római jogban. In: *Animus in consulendo liber.* Sipos István Emlékkötet. (Red. Veress E.) Budapest – Pécs, 2008. 89-113. old.
- S. Schipani: *Contributi romanistici al sistema della responsabilità extracontrattuale.* Torino, 2009.
- P. Ziliotto: *Sulla non patrimonialità del danno e dell'interesse nel diritto romano.* Alessandria, 2012.
- Szabó Béla: Marton Géza (1880-1957). In: "Ernyedetlen szorgalommal..." *A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914-1949).* (Szerk. P. Szabó Béla) Debrecen, 2014. 343-365. old.
- Csehi Zoltán: Marton Géza tudományos munkássága és hatása. *Iustum Aequum Salutare* 12 (2016) 155-167. old.